

Kv Hospitalsträdgården 10

Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2022
Kristoffer Brink

Titel: Kv Hospitalsträdgården 10

Författare: Kristoffer Brink

Kulturmiljörapport: 2023:8

Omslagsbild: Kv Hospitalsträdgården ca år 1930. Byggnaden till vänster i bild är byggnaden på Hospitalsträdgården 10, fotograferat från söder. Kulturens arkiv, A 1741. Okänd fotograf, BN:s g:a neg nr.136

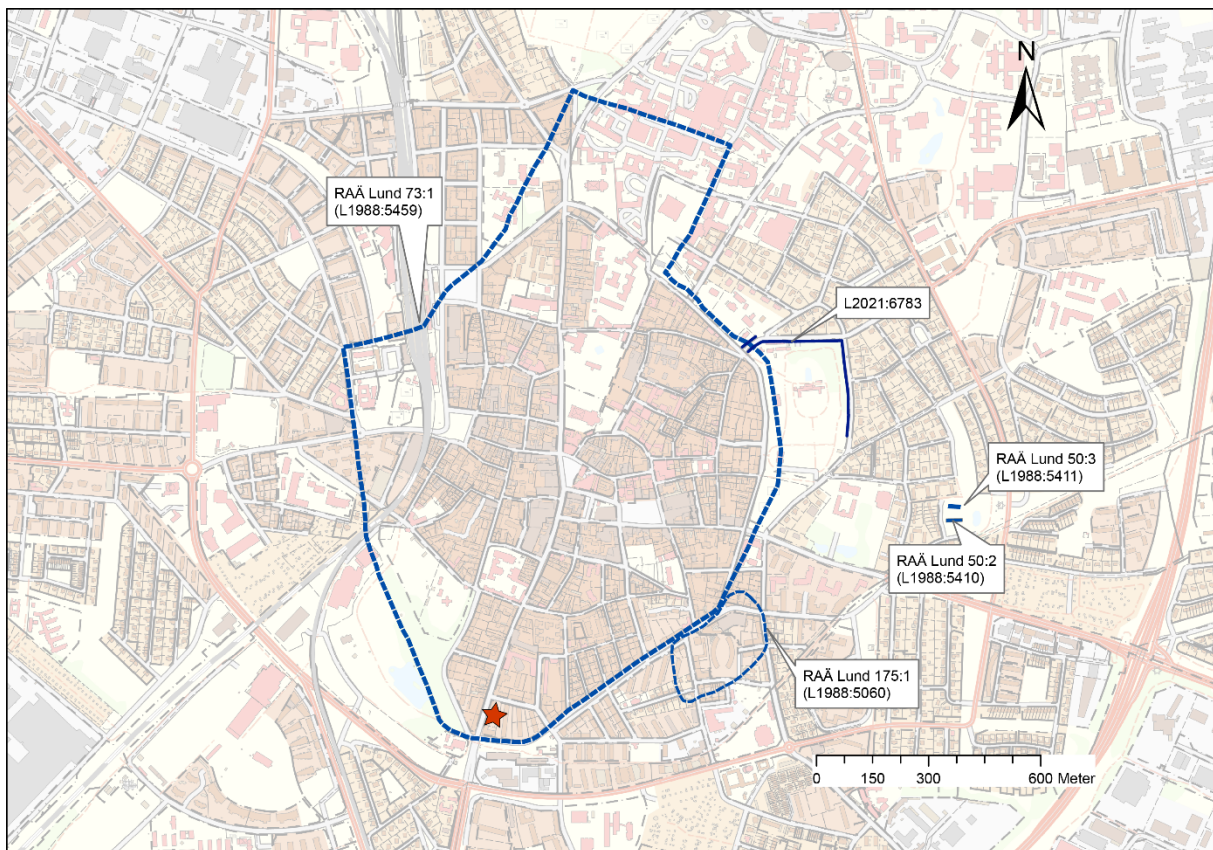
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	6
Genomförande och resultat	7
Period 1 bebyggelse, ca år 1100 – 1300	8
Period 2 odlingsaktivitet, ca år 1300 – 1450	8
Period 3 bebyggelse, ca år 1450 – 1800	9
Period 4 odlingsaktivitet, ca år 1800 – 1900	9
Period 5 bebyggelse, ca år 1900 – nutid	10
Avslutande kommentarer	10
Kulturlagerstatus	11
Förslag på fortsatta åtgärder	11
Administrativa och tekniska uppgifter	12
Referenser	13
Arkiv	14
Bilagor	14
Bilaga 1 Sektionsritningar	15
Sektion I	15
Sektion II	17
Bilaga 2 Makrofossilanalys	18
Bilaga 3 ¹⁴ C analys	21

Sammanfattning

- Med anledning av markarbeten för nya spill- och dagvattenrör inom fastigheten Hospitalsträdgården 10, sökte Solliden Schakt och Transport AB tillstånd för ingrepp i fornlämning L1988:5459/RAÄ Lund 73:1. Enligt Länsstyrelsens beslut genomförde Kulturens arkeologer en schaktningsövervakning på fastigheten (Lst. Dnr. 431-11918-2022, Kulturens projektnummer A_2022_0035).
- Schaktet sträckte sig från porten vid Stora Södergatan, genom portgången till innergården och söder längs den östra sidan av byggnaden. Arbetet företogs till största del inom tidigare schakt för vatten och avlopp. Totalt upptogs ett schakt på 55 m², omfattande 66 m³.
- Undersökningsområdet låg inom det område som under historisk tid brukades av Hospitalet. I undersökningen kunde fem perioder urskiljas. Perioderna som definierats grundar sig på de arkeologiskt dokumenterade aktiviteterna, och dateringarna bygger på en jämförelse av det arkeologiska resultatet och det som är historiskt känt om utvecklingen i området.
- De äldsta lämningarna som framkom daterades till omkring år 1100–1300 e.Kr.. Flera lergolv dokumenterades på ett djup av 1,00–1,20 m under dagens marknivå. Dessa tolkades ha ingått i Hospitalets byggnadskomplex (period 1). Under 1300–1450-talet försvann bebyggelsen och ersattes av odlingsverksamhet med gödslade jordar (period 2). På 1450-talet återkom bebyggelse, vilket kunde dokumenteras i form av stolphål, golv och en hårdgjord yta (period 3). En period med lägre bebyggelseintensitet följde under 1800–1900-talet med ökande odlingsaktivitet (period 4). Odlingslager dokumenterades mellan 0,30 och 0,80 m djup. Från 1900-talet fram till nutid definieras området av modernare bebyggelse (period 5).
- Inom undersökningsområdet kunde intakta kulturlager noteras från ett djup av 0,50–0,60 m. Undersökningen visade på mycket goda bevaringsförhållanden från ett djup av ca 0,80 m. Morän påträffades inte innan schaktbotten på ca 1,20 m.

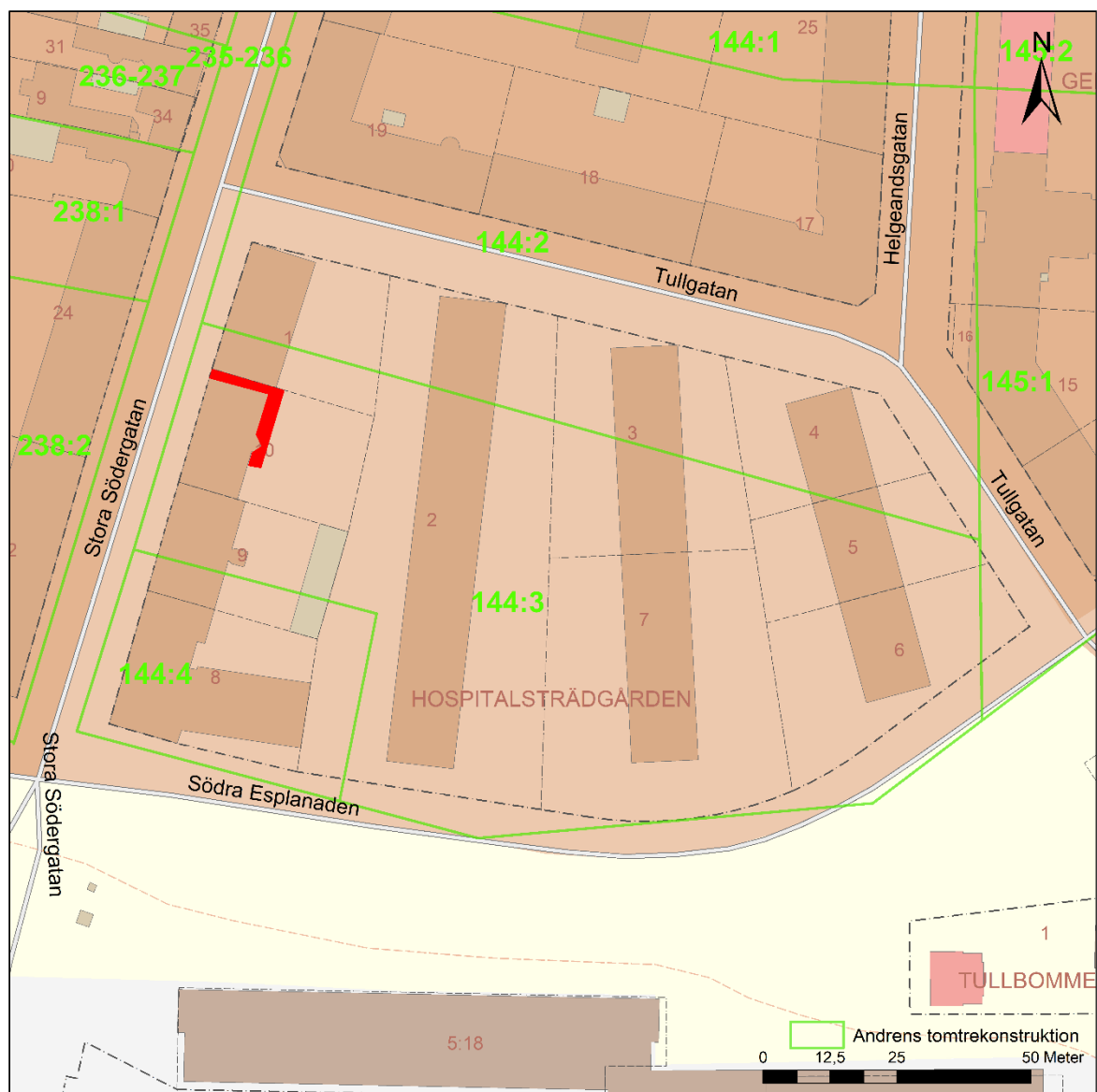
Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73:1/L1988:5459, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna, mot bakgrund av Lantmäteriets fastighetskarta.

Inledning

Med anledning av utskiftning och nedläggning av spill- och dagvattenrör inom fastigheten kv Hospitalsträdgården 10, sökte Solliden Schakt och Transport AB tillstånd för ingrepp i fornlämning L1988:5459/RAÄ Lund 73:1 i Lund. Enligt Länsstyrelsens beslut genomförde Kulturens arkeologer en schaktningsövervakning på fastigheten (Lst. Dnr. 431-11918-2022, Kulturens projektnummer A_2022_0035). Platsen för aktuell undersökning låg i den medeltida stadens södra del, intill Söderport (fig 1).

Fornlämningsmiljö

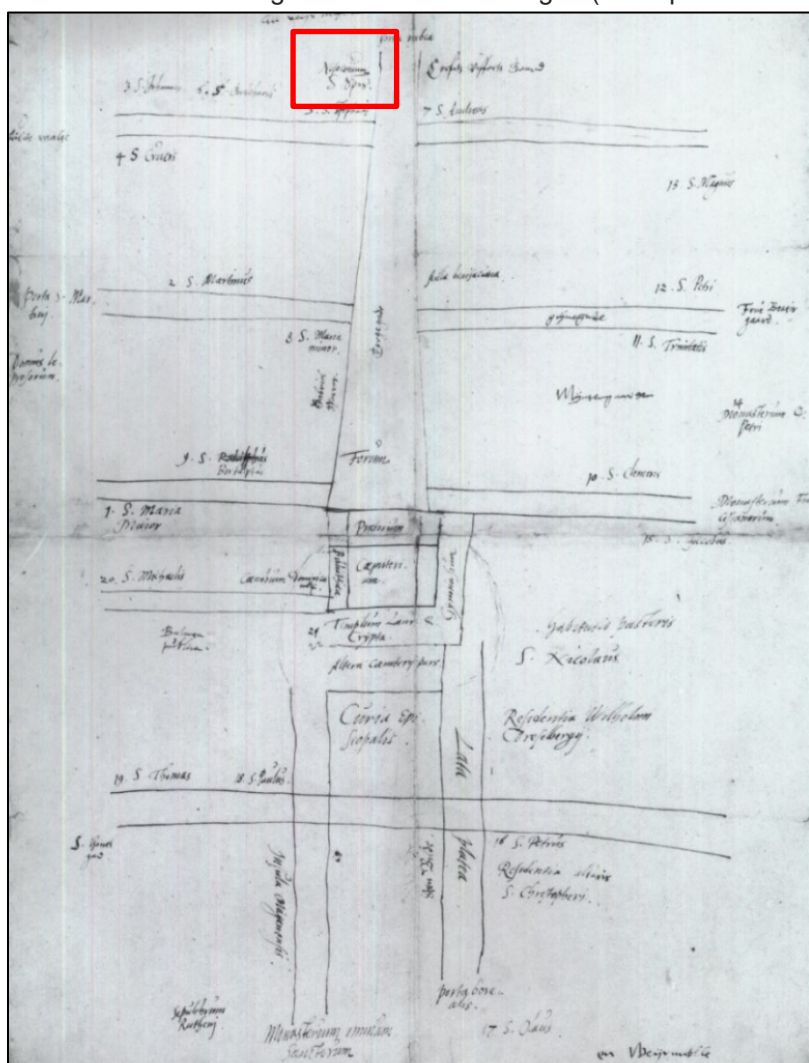
Undersökningsområdet var beläget i kv Hospitalsträdgården i Lund (fig. 2). Kvarteret har fått sitt namn efter Hospitalet som låg på platsen under medeltiden. Kvarteret ligger öster om Stora Södergatan, norr om Södra Esplanaden och begränsas i norr och i öster av Tullgatan. Utbredningen av kvarteret i väster och söder anses vara medeltida eller äldre. Stora Södergatan är en del av ett mycket gammalt vägnät, med dateringar tillbaka 1000-talet, men går sannolikt tillbaka på ett äldre kommunikations- och vägnät (Blomqvist 1951; Larsson 2006:214). Där nuvarande Södra Esplanaden går, låg under medeltiden och fram till tidigt 1800-tal, den medeltida vällen och vallgraven. Tullgatan lades ut år 1929 och har inga historiska föregångare.

Figur 2. Grön linje motsvarar Anders Andrén's förslag till rekonstruktion av tomtindelning i Lund omkring år 1500 (Andrén 1984:20). Röd markering visar aktuellt undersökningsområde. Mot bakgrund av Lantmäteriets fastighetskarta.

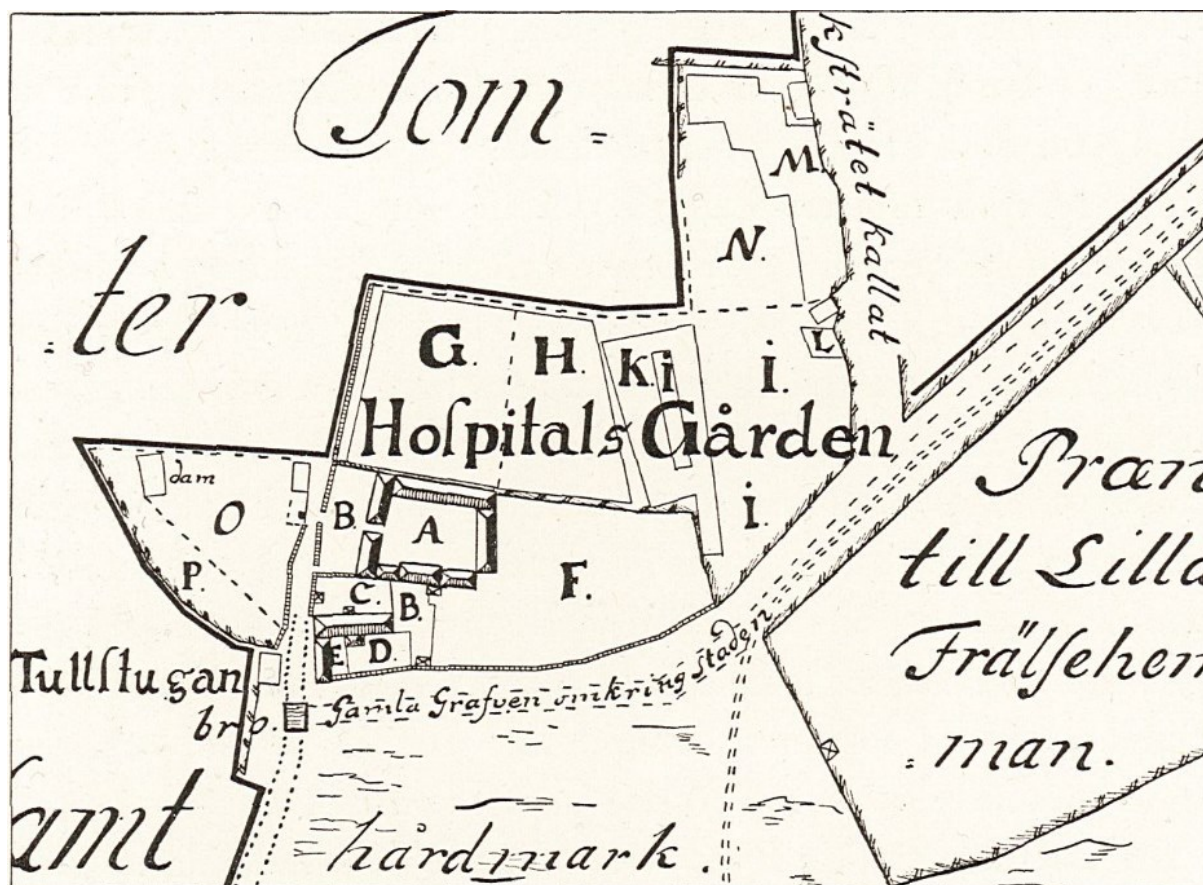
Under medeltiden fanns samtidigt i Lund både ett spetälskehospital och ett helgeandshus. Det äldsta skriftliga omnämmandet av Lunds helgeandshus är från år 1269 och då under namnet *hospitale spiritus sancti*, den helige andes hospital. Första gången benämningen Helgeandshuset, *domus sancti spiritus*, figurerar i skriftliga källor är från år 1313. Helgeandshuset grundades troligen vid 1100-talets mitt (Blomqvist 1951:171; Bevaringskommittén 1980:56). Spetälskehospitalet S:t Jörgen avvecklades som en följd av att sjukdomens utbredning minskade och år 1587 överfördes hospitalets egendomar till Helgeandshuset (Andrén 1980:17). Verksamheten flyttades från S:t Jörgen öster om den medeltida staden och införlivades i Helgeandshusets ansvarsområde. Avsikten var att minska omkostnaderna kring vården (Blomqvist 1950:127 ff). De två institutionerna slogs samman under 1500-talet och efter det användes beteckningen Hospitalet. Området, som brukades av Hospitalet, hade tidigare tillhört Helgeandshusets område.

Under sent 1300-tal och tidigt 1400-tal råkade Helgeandshuset i misär och när den svenska kungen Albrekt av Mecklenburg intog Lund, förmodligen i krigståget år 1380, förlänades Helgeandshuset genom flera led slutligen till Tuve Galen, som var kungens ombud i Skåne. Hospitalets gods gavs till domkyrkan för inrättandet av en *cantoria*, medan övriga egendomar delades av kanikerna. Lunds borgare sände en redogörelse till påven år 1405 om Helgeandshusets problem. Om påven vidtog några åtgärder är okänt, men strax efter iordningställdes institutionen igen (Blomqvist 1951:172 f).

Figur 3. Vedelska kartskissen med Helgeandshuset markerad med rött. Osignerad (André & Högstedt 1990:11).

På den Vedelska kartskissen över Lund (fig. 3), kan man återfinna benämningen *Nosocomium S. Spiritus* (den helige andes sjukhus). Noteringen stämmer väl överens med den historiskt kända platsen för Helgeandshuset och för undersökningsområdet. Kartan är osignerad och ritad med söder upp och har en okänd datering, men uppskattas ha uppförts mellan år 1586 och 1589. På kartan finns även utskrivet *Domus leprosorum* (hem för spetälska, också känt som S:t Jörgens hospital) (André & Högstedt 1990:10 f).

Figur 4. Detalj av en karta från år 1745 över Hospitalets ägor. A Hospitalsgården, B två ladugårdsplatser, C hospitalskyrkogården, D kyrkogård "till hospitalslikens begravning", E gårdsplats med brunn, F trädgård, G åkerlycka, H dito, I äng, K rudedamm L, gatehus, M ladufogdelyckan, N äng, OP Korgmakarelyckan (Blomqvist 1951:174)

Anders Andréns rekonstruktion av tomtindelning omkring år 1500 visar att de historiska tomterna 144:2, 144:3 och 144:4 ingått i nuvarande kv Hospitalsträdgården (Andréns 1984:91; fig. 2). Undersökningsområdet är beläget i de västra delarna av tomt 144:3. Andréns rapport har få uppgifter om de aktuella tomterna, majoriteten är hämtad från 1745 års karta över Hospitalsgårdens ägor (fig. 4). Kartan visar Hospitalsgården som en fyrkantig gård med en kyrka och tillhörande kyrkogård. Ägora tillhörande Hospitalsgården fanns i huvudsak i byn Lilla Råby, strax söder om Lunds medeltida stad. Ett antal åkerlyckor inom stadsbegränsningen brukades också av Hospitalet. Under 1800-talet framförde stadens invånare klagomål på hur gårdens dagliga arbete sköttes, bland annat rörde klagomålen de högar med kreatursspillning som ansamlades vid gatan. Dock hörde inte Hospitalsgården till stadens område, vilket gjorde att stadens föreskrifter för brand och byggnader inte gällde, och att klagomålen därmed förbisågs (Bevaringskommittén 1980:56). Det finns uppgifter om att kyrkan till Helgeandshuset

raserades år 1834, men det jordbrukande gårdskomplexet upphörde först år 1906, då det flyttades ut från staden och återuppfördes söder om Lund (Blomqvist 1951:174; Bevaringskommittén 1980:56).

Den berörda fastigheten bebyggdes år 1912 och var fram till 1930-talet den enda bebyggda tomten i kvarteret (Bevaringskommittén 1980:56).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Från Hospitalsträdgården har de arkeologiska iakttagelserna varit begränsade. Uppgifterna i Kulturens arkeologiska arkiv omfattar huvudsakligen observationer i samband med 1930-talets byggnationer på kringliggande tomter. Om inget annat anges är nedanstående iakttagelser hämtade från Kulturens LA-arkiv.

I det sydvästra hörnet av kvarteret, i kv Hospitalsgården 8 dokumenterades år 1930 flera skelettgravar samt rester efter den medeltida kyrkan tillhörande Helgeandshuset.

På Hospitalsgården 1, norr om aktuell fastighet, noterades år 1936 att kulturlagersekvensen uppgick till ca 1,80 m under dåvarande marknivå. De övre 0,80 m bestod av utjämningslager, påfört under 1900-talet. Under utjämningslagret följde en homogen "mylla" ned till gul moränlera. "Myllan" bröts av ett knadderlager ca "ett och ett halvt spadstick" över moränleran. Att översätta ett och ett halvt spadstick till meterskala blir något osäkert, men ca 0,30–0,45 m är en trolig estimering. På tomten dokumenterades även en timrad brunn, i vars fyllning två skor med datering före år 1450 påträffades.

I samband med nybyggnation på Hospitalsträdgården 3, år 1938, dokumenterades en släntning på fastigheten mot Tullgatan. Slänten tolkades som en del av en damm.

Nästa notering från området är år 1997, då ett omfattande arbete med omläggning av vatten och avlopp genomfördes längs Tullgatan. Kulturlagermäktigheten varierade, men uppgick som mest till tre meter. Den varierade kulturlagermäktigheten tolkades som ett resultat av att grundtopografin var försedd med flera naturliga svackor. Till viss del var kulturlagersekvensen välbevarad, med rester av raseringslager, lergolv, samt en murrest bestående av stora gråstenar. Morän dokumenterades på mellan 2,20 och 2,40 m djup (Rönn 1998).

År 2002 genomfördes en schaktningsövervakning i samband med att fastigheten Hospitalsgården 2 anslöts till fjärrvärmenätet. Det dokumenterades flera utjämnings- och odlingslager, vilka sattes i samband med brukandet av ägorna till Hospitalsgården (Gardelin 2008).

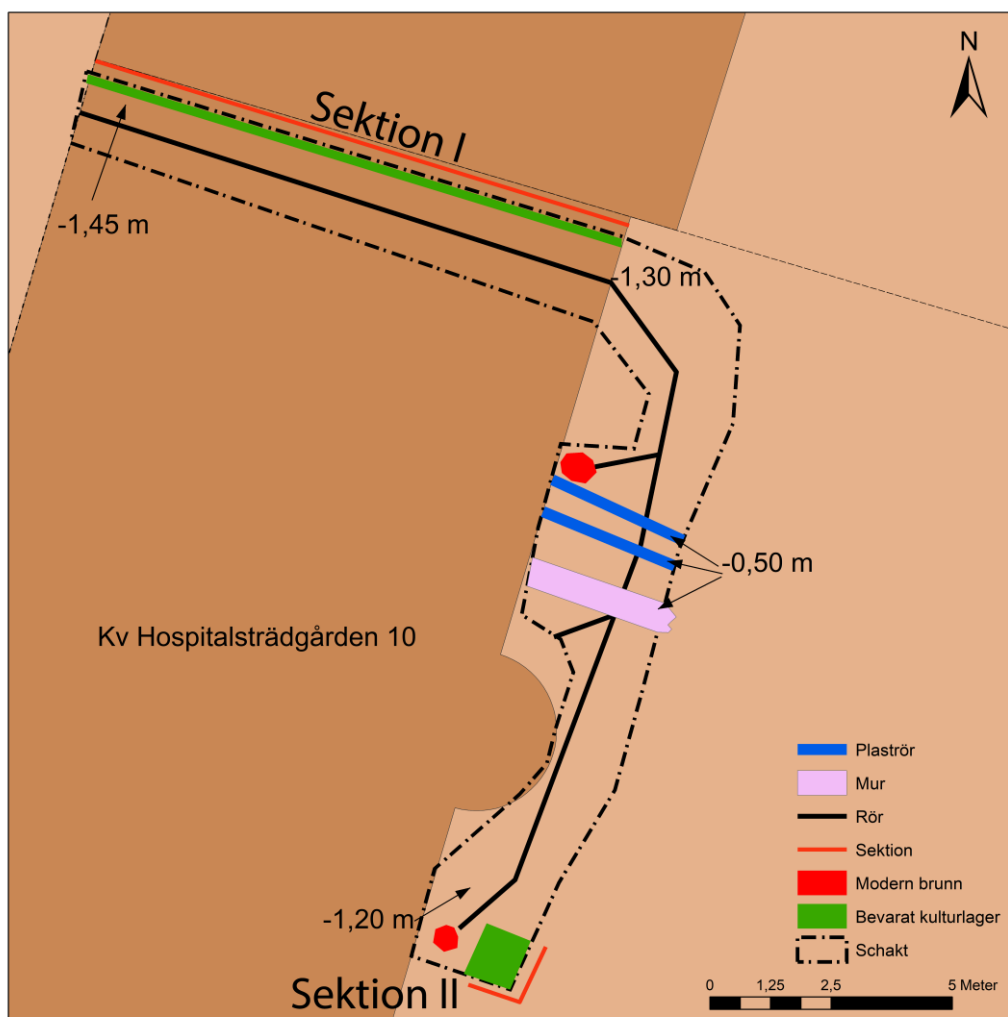
Utmed byggnaden på Hospitalsgården 2, påträffades år 2009 intakta äldre kulturlager. Flera äldre mark- och odlingslager framkom. I tillägg dokumenterades flertalet bebyggelselämningar i form av lergolv och en grundmur, daterade till tidig- och högmedeltid. Odlingslagren tolkades vara en rest från Hospitalsgårdens brukade mark, medan bebyggelselämningarna eventuellt kunde härledas till dess bebyggelsekomplex (Bolander 2009).

De tidigare undersökningarna i närområdet kan sammanfattas med att bevaringsförhållandena av kulturlagren generellt varit bra. Undersökningen år 2009 dokumenterade relativt fuktiga kulturlager med tydliga kontaktytor (Bolander 2009). Även vid en schaktningsövervakning, i samband med vattenläcka utanför porten till aktuell fastighet år 2022, kunde välbevarade kulturlager dokumenteras (Bakunic Fridén in prep). De kulturlager som dokumenterats har främst haft karaktär av odlingslager, men bebyggelse lämningar har också dokumenterats.

Genomförande och resultat

Schaktet i aktuell undersökning sträckte sig från porten vid Stora Södergatan, genom portgången till innergården och söder längs den östra sidan av byggnaden (fig. 5). Arbetet höll sig till största del inom tidigare schakt för vatten och avlopp, vilket medförde att ny arkeologisk information framkom inom begränsade områden. Befintliga rör framkom vid Stora Södergatan på ett djup om 1,45 m, de var lagda med fall mot gatan med det grundaste djupet om 1,20 m i söder. I den norra delen av schaktet kom äldre intakta och stratifierade kulturlager, med en maxbredd av 0,10 m att beröras av arbetena. I detta kapitel ges en översiktlig beskrivning av utvalda kontexter. Fullständig beskrivning ges i sektionsritningarna i bilagorna. Kontext är förkortat med K, följt av identifikationsnummer.

Inför undersökningen jämfördes den planerade schaktplanen med historiska kartor. Då fastslogs att arbetet skulle kunna beröra delar av byggnadskomplexet till Hospitalsgården, främst i arbetsområdets östra del. I den södra delen fanns även potential att avgränsa kyrkogården, som tidigare dokumenteras längre söderut. Den arkeologiska undersökningen berörde dock inte de ovan nämnda företeelserna. I dateringsförslagen för perioderna har det arkeologiska materialet jämförts med vad som är känt om området från historiska källor området.

Figur 5. Kv Hospitalsträdgården 10 med det schaktningsövervakade området markerat med punktstreckad linje, samt sektionernas placering och områdena med intakta kulturlager markerade med rött respektive grönt. Schaktdjupet är inskrivet i meter från dagens marknivå. Det äldre avlopps- och dagvattenröret följde schaktdjupet. På innergården i öst-västlig riktning kunde ett antal moderna ingrepp noteras till ett djup på 0,50 m.

Period 1 bebyggelse, ca år 1100 – 1300

De stratigrafiskt äldsta kontexterna i undersökningen var flera mindre områden med relativt ren lera (K1, K25, K26 i sektion I och K36 i sektion II). Kontexterna dokumenterades på ett djup om 1,00 m i porten och på 1,20 m djup på innergården. Vid jämförelser med tidigare arkeologiska undersökningar ligger nivån för grunt för att vara morän. Leran tolkades vara påförda massor använda i lergolv. K25 och K26 var värmepåverkade och hade i den övre delen skiftat färg från grå-vit till orangeaktig (sektion I). Färgförändringen sätts i samband med värmepåverkan. Denna period tolkas ha samröre med Hospitalets inledande period i området och lergolven har troligen ingått i olika byggnader till komplexet.

Period 2 odlingsaktivitet, ca år 1300 – 1450

Tre odlingslager framkom på en nivå av 0,60–1,20 m under marknivå (K4, K5 och K15). I sektion I kunde två odlingslager urskiljas. Skillnaden mellan de två lagren var små och syntes endast som färgskiftning. Ingen aktivitet kunde ses i kontaktytan mellan lagren. Bristen på aktivitet i kontaktytan mellan lagren

indikerar att lagren uppstått på liknande vis och skillnaderna kan ha uppkommit genom påverkan av till exempel en plog. Odlingslagrens mäktighet uppgick till ca 0,60 m. Perioden representeras av K15 i sektion II, det är troligt att K15 är samma som K4 och K5 och att de inte gick att särskilja i denna del. I sektion II var lagret kompaktare och låg djupare, från 0,80 m under marknivån till 1,20 m. Från K15 analyserades ett makrofossilprov (prov 1). Enligt makrofossilanalysen utgjorde K15 odlingsjord, troligen en kålgård. Jorden hade under sin brukningstid blivit berikad med sand, gödsel och köksavfall. Sandberikning i odlingslager finns arkeologiskt observerat från flera platser där ett troligt ursprung på sanden är från grustag i Stora Råby (Balic 2014:24; Guldåker 2020:67 f; Balic & Guldåker 2020:52 f). En komparativ studie av sammansättningen i det makroskopiska provet indikerade en datering till 1300-talet eller senare (bilaga 2). ¹⁴C-dateringen av makrofossil från K15 gav med 95,4% sannolikhet en datering till år 1322–1433 e.kr. (Ua-77043, kalibrerad 2σ, bilaga 3). En möjlig tolkning är att denna period kan sättas i samband med förfallet av Helgeandshuset på 1300-talet.

Period 3 bebyggelse, ca år 1450 – 1800

Under period 3 brukades området åter till bebyggelse. I sektion I, intill Stora Södergatan, dokumenterades ett lergolv (K6). Ett stolphål (K2) dokumenterades 2 meter öster om nuvarande byggnads västra fasad. I sektion II framkom en kullerstensläggning på 0,60 meters djup, bestående av stenar med en någorlunda flat ovansida och med en diameter på mellan 0,15 och 0,30 m. Stenarna låg direkt på odlingsjorden K15. Denna konstruktion kan inte stratigrafiskt knytas till bebyggelseaktiviteterna i den norra delen av schaktet på grund av moderna grävningar. Lagerföljden i de olika områdena, samt djupet från marknivån, stämmer väl mellan områdena varpå de tolkas ingå i samma period. Den hårdgjorda ytan tolkas vara del av den gårdsplan som ska ha legat mellan Hospitalsladugården och Stora Södergatan. Under perioden brukades området åter till bebyggelse och perioden tolkas börja med en upprustningsaktivitet och avslutas med att Hospitalet flyttar ladugårdsverksamheten till Lilla Råby (Blomqvist 1951:172f).

Period 4 odlingsaktivitet, ca år 1800 – 1900

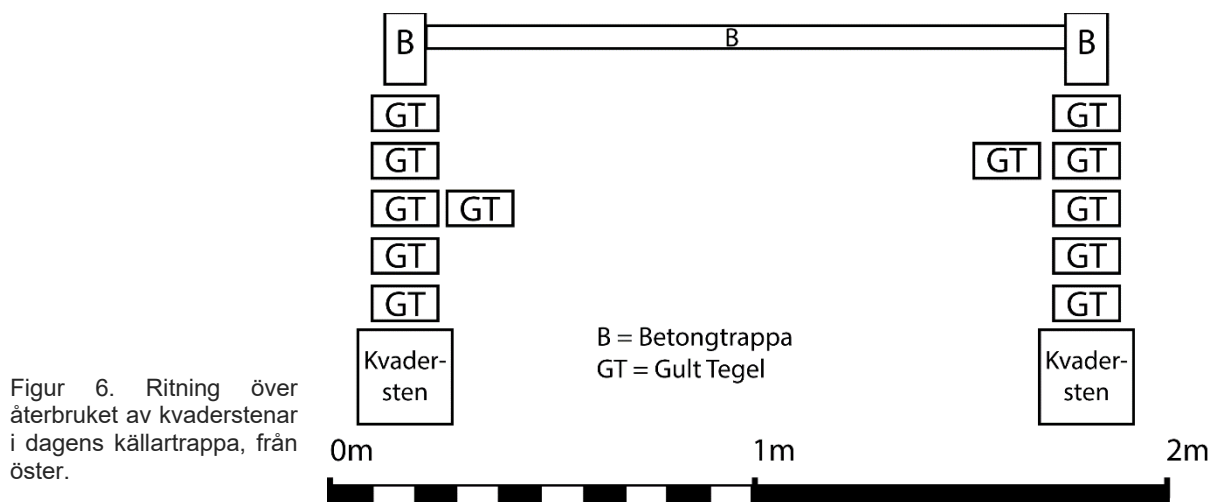
I period 4 brukades området för odling. Odlingslagret fanns representerat i större delen av undersökningen och överlagrade konstruktionslämningarna i period 3 (K18 i sektion II och K20/K21 i sektion II). Odlingslagren från perioden särskilde sig från den äldre odlingsperioden (period 2) genom större fragment och mer frekvent inslag av djurben inkluderade i lagret. Den ökade inblandningen av ben kan indikera en ändrad metod/intensitet för odling, alternativt odling av en annan gröda. Odlingslagren återfanns mellan 0,30 och 0,60 meter under dagens marknivå. I övergången till period 5 dokumenterades två rännor i nord-sydlig riktning (K27 och K29). Kontexterna kunde ses i både den norra och södra schaktväggen i den nordöstliga delen av schaktet. Rännornas riktning var parallell med Stora Södergatan. Den övre delen av kontexterna var avbanad och den interna stratigrafiska relationen gick inte att fastställa. De tolkades vara två på varandra följande gränsmarkeringar.

Period 5 bebyggelse, ca år 1900 – nutid

Perioden började med en större avbanning och röjning av området, efterföljt av ett utjämningslager ca 0,30 m tjockt (K33/K24 sektion I). Aktiviteterna utfördes i samband med att nuvarande byggnad uppfördes år 1912. I denna period förekom även de moderna ingrepp som är redovisade i figur 5. Förutom det rör som skulle skiftas mot två nya som låg i botten av schaktet påvisades två spolbrunnar och två plaströr i öst-västlig riktning på innergården. Strax söder om plaströren fanns en löst gjuten murgrund ca 2,5 m lång. Grunden var inte fäst i den stående byggnaden, utan låg tätt intill. Grunden tolkades ha konstruerats efter byggnaden uppförts och kan ha ingått i en mindre byggnad, typ cykelskjul eller liknande.

Avslutande kommentarer

I samband med den arkeologiska dokumentationen kunde en antikvarisk notering göras om att det i källartrappan till Hospitalsträdgården 10 hade återanvänts två någorlunda rätthuggna gråstenar som den undre, östligaste, stenen i grundläggningen till trappan. Stenarna dokumenterades ca 0,70 m under dagens markyta. Stenarna var någorlunda kubformade med måtten 0,22×0,22×0,22 m. Över stenarna fanns flera skift med gula tegelstenar upp till trappan (fig. 6) och tolkades som kvaderstenar. Kvaderstenar tolkas generellt i Lund till att härstamma från sakrala byggnader och med det i åtanke härstammar dessa stenar troligen från en byggnad knuten till Hospitalsgården eller dess kyrka. Det säger i sin tur att även om ladugården flyttades år 1906 och hospitalskyrkan revs år 1834 fanns lämningar efter dessa kvar på platsen år 1912 när den nuvarande byggnaden uppfördes.

Inom undersökningen påträffades inga lämningar *in situ* efter ladugårdarna hörande till Hospitalsgården. Dock påträffades två återanvända stenar tolkade till att ursprungligen ingått i Hospitalsladugården. Det påträffades även en kullerstensläggning som tolkades ha ett samröre med driften av Hospitalsladugården. Inga lämningar påträffades efter den i söder belägna kyrkogården.

Kulturlagerstatus

I de områdena där arbetet gick utanför den tidigare rörgraven visade undersökningen på mycket goda bevaringsförhållanden under ett djup på ca 0,80 m. Dessa kulturlager var fuktiga och doftade starkt av organiskt material och sulfiter. Kulturlagren på denna nivå daterades till 1300-tal. Bevaringsförhållandena i portgången var något sämre, med torra lager och stor modern påverkan.

Förslag på fortsatta åtgärder

Inom undersökningsområdet kunde äldre intakta kulturlager noteras från ett djup av 0,50 - 0,60 m ner till schaktbotten på 1,20 m. Inom undersökningsytan påträffades ingen morän, schaktbotten var på ca 1,20 m. I sektionerna kunde bitvis mycket välbevarade kulturlager observeras.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-11918-2022
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	L1988:5459
Kulturens projektnr	A_2022_0035
Trakt/kvarter/fastighet	Hospitalsträdgården 10
Socken	Lunds stad
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Anläggande av spill- och dagvattenrör
Uppdragsgivare	Solliden Schakt & Transport AB
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Kristoffer Brink
Övrig personal	-
Fältarbetstid	2022-08-01 – 2022-08-19
Fälttid, arkeolog, tim	13 h
Yta, m²	55 m ²
Kubik, m³	66 m ³
Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs
Ritning, dokumentation	3 st A3 ritfilm: 3 sektionsritningar skala 1:20, 1 planritning skala 1:100, Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	12 digitala fotografier
Analyser	Makrofossilanalys, ¹⁴ C-analys
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen: Hospitalsträdgården 10

Referenser

- André, Annika & Högstedt Christina. 1990. *Kartornas Lund 1580-talet till 1950*. Gamla Lund. Lund
- Andrén, Anders. 1980. Lund. RAÄ & SHM Rapport *Medeltidsstaden 26*. Stockholm
- Andrén, Anders. 1984. Lund, tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. RAÄ & SHM Rapport *Medeltidsstaden 56*. Stockholm
- Bakunic Fridén, Imelda. 2024 (in prep). Rapport för VA-syds generella ärende, Lst Dnr. 431-35005-2021-14, Stora Södergatan 63/Hospitalsträdgården 10. *Kulturmiljörapport*. Kulturen i Lund. Lund.
- Balic, Ivan. 2014. Kv. Trädgården 11. Lund. Arkeologisk slutundersökning 2011. *Kulturens rapporter*, nr 7. Lund
- Balic, Ivan & Guldåker, Aja. 2020. Åkarp 3:2 Fornlämning RAÄ Uppåkra 46/L1986:5285. Uppåkra socken, Burlövs kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. *Kulturmiljörapport*, 2020:50. Kulturen. Lund
- Bevaringskommittén, 1980. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram Vårfru rote*. Trelleborg.
- Blomqvist, Ragnar. 1950. *Kulturens årsbok 1949*. Lund.
- Blomqvist, Ragnar. 1951. *Lunds Historia 1 Medeltiden*. Lund
- Bolander, Adam. 2009. Hospitalsträdgården 2. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 350. Kulturen i Lund. Lund.
- Gardelin, Gunilla. 2008. Lunds medeltida stad och Dalby bytomt. Arkeologiska förundersökningar 2001–2003. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 319. Kulturen i Lund. Lund.
- Guldåker, Aja. 2020. Hjärup 1:3 Fornlämning RAÄ Uppåkra 47/L1986:5286. Uppåkra socken, Staffanstorps kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning 2016. *Kulturmiljörapport*, 2020:78. Kulturen. Lund.
- Larsson, Stefan. 2006. Gestaltningen av några skånska städer. I: Stefan Larsson (red.) *Centraliteter. Människor, strategier och landskap*, sid. 167–292. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Rönn, Viveka. 1998. Tullgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 1997. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 65. Kulturen i Lund. Lund.

Arkiv

Kulturens LA-arkiv. Kulturen i Lund.

Kulturens arkiv, inventarienummer negativ A 1741, BN:s g:a neg nr. 136.

Bilagor

Bilaga 1 Sektionsritningar

Bilaga 2 Makrofossilanalys

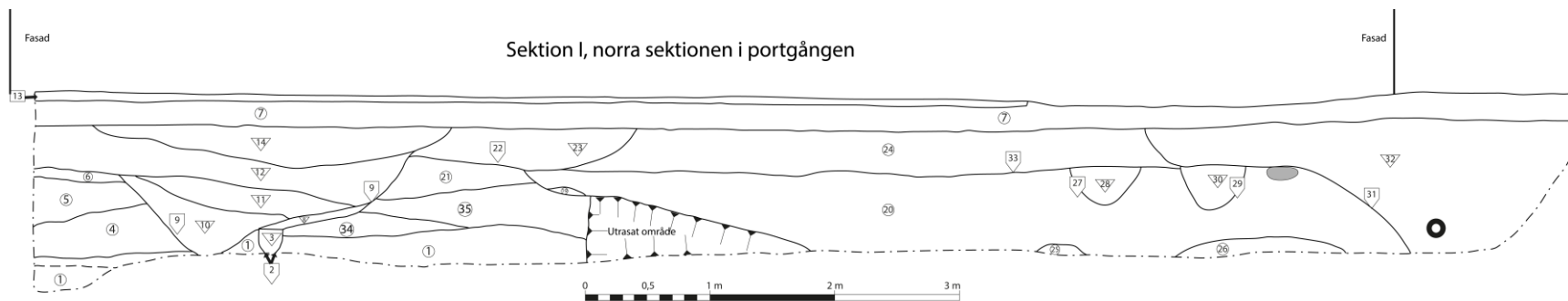
Bilaga 3 ¹⁴C analys

Bilaga 1 Sektionsritningar

Sektion I

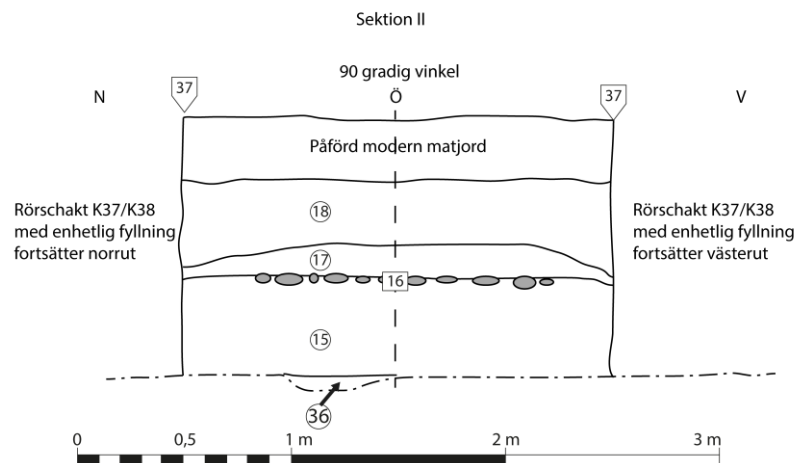
Symbolförklaringar

- Lager
- Fyllning
- Stolphål
- Konstruktion
- Nedgrävning
- Det stratigrafiska objektets begränsning
- Schaktbegränsning
- Skuren av yngre nedgrävning
- Osäker begränsning
- Släntpilar

- 1 Grå/brun ler/silt. Påförd lera till lergolv.
- 2 Nedgrävning för stolphål med raka kanter och aningens avrundad botten. Avgrävt av kontext 9.
- 3 Sekundärfyllning i stolphål gul/grå, fet, torr, homogen, silt med större småsten, lucker.
- 4 Hushållsnära odling. Lager med grå silt-ler-humus. Homogen och aningens fuktig, smetande. Lucker med inslag av kalkprickar.
- 5 Mycket lik K4, men brunare. Hushållsnära odling.
- 6 Lergolv av ren svart-grå lera.
- 7 Sättsand.
- 8 Gul/grå, torr, homogen, silt med större småsten, lucker. Fyllnadslager i avloppsschakt.
- 9 Modern nedgrävning för avlopp.
- 10 Återfyllda kulturlager i avloppsschakt. Består av grå/gul, homogen sand/silt. Torr, smulig, mager, med inslag av kalk och sten med en diameter på ca 5–10 cm.
- 11 Samtida och lik K10, fast brunare
- 12 Utjämningslager. Brun/svart/grå, heterogen ler/sand. Aningens fuktig och smulande.
- 13 Plattor.
- 14 Uppfyllnad efter sättningar. Blandade kulturlager. Brun/beige/grå sand/silt. Torr, heterogen med inslag av tegel
- 19 Tunn gul lerlins, torr. Uppkastad lera från någon närliggande nedgrävning.
- 20 Hushållsnära odling. Grå/svart/brun lera/silt/humus. Homogen, aningens fuktig kompakt med inslag av tegel, kalkprickar, djurben.
- 21 Lik K20 fast brunare och torrare.
- 22 Modern nedgrävning för avlopp.
- 23 Återfyllda kulturlager. Heterogen, fläckig med gula lerprickar. Grå/brun lera/sand/humus. Med inslag av tegel, djurben och träkol.
- 24 Påförda massor, lik fyllning K23.
- 25 Bränd lera, orange. Del av golv.
- 26 Bränd lera blandad med grå, fet, ler-silt. Heterogen, kompakt aningens fuktig. Del av golv.
- 27 Nedgrävning för ränna, troligt gränsdike.
- 28 Brun/vit/grå homogen fyllning av sandig lera med mycket kalkprickar. Massorna bestod av byggavfall. Destruktion av dike.
- 29 Nedgrävning för ränna, troligt gränsdike. Eventuellt samma gränsmarkering som K27.
- 30 Återfyllning med gul moränlera.
- 31 Nedgrävning intill byggnad, med avlopp och dränering. Troligt samtida med byggnaden (år 1912).
- 32 Heterogent lager med fläckar av gul moränlera blandat med omrörda kulturlager. Inslag av söndriga keramikrör. Silt-ler-humus, grå-brun. Fet och aningens fuktig.
- 33 Avbanning av området i samband med uppförandet av den nu stående byggnaden.
- 34 Hushållsnära odling. Lager med grå silt-ler-humus. Homogen och aningens fuktig, smetande. Lucker med inslag av kalkprickar. Tolkat som samma som lager 4.
- 35 Mycket lik K34, men brunare. Hushållsnära odling. Tolkat som samma som lager 5.

Sektion II

- 15** Mörk brun/svart med stark doft av sulfater och organiskt material. Humus-silt, fuktigt smulande och luckert ackumulerat odlingslager. Från detta lager analyserades ett makrofossilprov, samt ett ^{14}C prov utplockat från makroanalysen. Se bilagor och diskussion i texten.
- 16** Kullerstensbeläggning bestående av relativt små stenar, 0,15–0,30 m. Mycket fint lagda med en flat ovansida. Tolkat som gårdsplan eller gång.
- 17** Sandlager ovan kullerstensbeläggning. Gult, magert lucker homogen och torr. Rest av sättsand till en ny version av stenläggning där stenarna plundrats, alternativt en sandgång.
- 18** Odlingslager bestående av svart-brun-grå humus silt. Aningens fuktig, homogen, kompakt med inslag av aska.
- 36** Grå/vit relativt ren lera. Del av lergolv.
- 37** Nedgrävning för modernt avlopp.
- 38** Fyllning i modern nedgrävning. Omrörda massor, blandat kulturlager och grus/krossat material.

Bilaga 2 Makrofossilanalys

Makroskopisk analys av jordprover från Hospitalsträdgården, Lund

Teknisk rapport

Jens Heimdahl, Arkeologerna – Statens historiska museer 2023-01-20

Bakgrund

Under en arkeologisk undersökning av Hospitalsträdgården 10 i Lund 2021 (Projekt A_2022_0035, Lst dnr 431-11918-2022) insamlades ett jordprov för makroskopisk analys med fokus på växtrester. Provet insamlades från ett mörkfärgat kolrikt kulturlager under en kullerstensbeläggning som bedömdes som ett möjlig odlingshorisont. Det finns uppgifter om att man förvarat gödsel i området och det finns också en möjlighet att materialet kan härröra från detta. Målsättningen med den makroskopiska analysen har varit att undersöka dessa frågeställningar närmare.

Metod och källkritik

Provtagningen genomfördes av arkeologerna under utgrävningen. Inkommet till laboratoriet mättes provets torrvolym och preparerades genom flotation och våtsiktades i siktar med minsta maskstorlek 0,25 mm. Även den kvarvarande flotationsresten av tyngre minerogent material våtsiktades och genomsöktes. Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7–100 gångers förstoring. I samband med bestämningarna utnyttjades litteratur (främst Von Jacomet 2006 och Cappers m. fl. 2012) samt referenssamlingar av recenta fröer. Den makroskopiska analysen har främst behandlat växtmakrofossil (som inte är ved eller träkol), men även puppor, fekalier, smältor, slagg, ben mm har eftersökts.

Senare bioturbation av jorden ifråga bedöms ha ägt rum i begränsad utsträckning, enstaka färska rottråda förekom i materialet, men detta verkar inte nämnvärt påverkat sammansättningen av frömaterialet.

Analysresultat

I resultattabellen har en del av materialet (fragmenterat material som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala 1–3 prickar, där 1 prick innebär förekomst av enstaka (ca 1–5) fragment i hela provet. 2 prickar innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamlingar som görs. 3 prickar innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar. Förkolnat och oförkolnat växtmaterial presenteras separat.

Hospitalsträdgården 10, Lund		Prov	1
		Schakt/sektion	2
		Ritning	3
		Lager/Kontext	8
		Beskrivning	Odlingslager
		Volym/l	1,7
	Förkolnade vedartade växter	Träkol	•••
	Oförkolnat växtmaterial	Träflis	•••
		Enbarr	•
	Köksavfall	Benfragment (däggdjur)	•
		Förkolnad klump (mat?)	•
	Tröskningsavfall	Agnfragment (skalkorn)	••
Oförkolnade fröer/frukter mm			
Äng	Svalting	<i>Alisma plantago-aquatica</i>	6
	Slankstarr-typ	<i>Carex flacca</i> -type	13
	Knaggelstarr-typ	<i>Carex flava</i> -type	2
	Blankstarr	<i>Carex otrubae</i> -type	1
	Småsåv	<i>Eleocharis/Scirpus</i> ssp.	3
	Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>	1
Ogräs	Vildpersilja	<i>Aethusa cynapium</i>	2
	Svinmålla-typ	<i>Chenopodium album</i> -type	23
	Åkertistel	<i>Cirsium arvense</i>	1
	Åkerbinda	<i>Falopia convulvulus</i>	1
	Småsnärjmåra	<i>Galium spurium</i>	1
	Rågvallmo	<i>Papaver dubium</i>	2
	Flört	<i>Persicaria laphatifolium</i>	1
	Trampört	<i>Polygonum aviculare</i>	1
	Revmörblomma	<i>Ranunculus repens</i>	1
	Tiggarranunkel	<i>Ranunculus sceleratus</i>	8
	Åkerrätika	<i>Raphanus raphanistrum</i>	2
	Bergssyra	<i>Rumex acetocella</i>	6
	Krusskräppa	<i>Rumex cf. crispus</i>	1
	Smällglim	<i>Silene cf. vulgaris</i>	3
	Nattskatta	<i>Solanum nigrum</i>	1
	Våtarv	<i>Stellaria media</i>	3
	Penningört	<i>Thlaspi arvense</i>	2
Brännässla	<i>Urtica dioica</i>	2	
Bär	Hasselnot	<i>Corylus avelana</i>	1
	Äkta fläder	<i>Sambucus nigra</i>	1
Odlat	Kål	<i>Brassica cf. oleracea</i>	4
	Rova	<i>Brassica cf. rapa</i>	1
Förkolnade fröer/frukter mm			
	Sädeskorn (ospec.) fragm	<i>Cerealia indet</i>	4
	Skalkorn	<i>Hordeum vulgare</i> ssp. <i>vulgare</i>	9
	Råg	<i>Secale cereale</i>	3
	Bröd-/klubbvete	<i>Triticum aestivum</i>	1

Diskussion

Materialet bestod till övervägande delen av humös sand med stora mängder träkol och träflis. Bland det organiska materialet fanns en stor mängd köksavfall i form av spisaska med förkolnad säd, benfragment och klumpar som kan vara bränd mat eller möjligen bröd. Även hasselnötsskalen som påträffades tillhör sannolikt också detta köksavfall. Bland säden förekommer en del råg vilket kan tala för att materialet kommer från 1300-talet eller senare då rågen är något vanligare i Lund då.

Förekomsten av tröskningsavfall i form av agnar från korn visar på att hushållet haft tillgång till åkrar och tröskat sin egen säd i närheten.

Ett betydande inslag av ängsväxter visar på förekomsten av stalldynga i jorden. Annars domineras materialet av näringskrävande ogräs. Nyckeln till att förstå sammansättningen är förekomsten av fröer från kål och rova som visar att det handlar om en kålgårdsjord som gödslats med stalldynga och hushållsavfall.

Referenser

Cappers, R. T. J., Bekker, R. M. & Jans, J. E. A., 2012: *Digital Seed Atlas of the Netherlands*, (2nd edition). Groningen Institute of Archaeology. Groningen

Von Jacomet, S., 2006: *Identification of cereal remains from archaeological sites*. 2nd ed. IPAS Basel University, Basel

Bilaga 3 ^{14}C analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2023-02-28

Jens Heimdahl
Statens Historiska Museer
Arkeologerna
Instrumentvägen 19
126 53 HÄGERSTEN

Resultat av ^{14}C datering av makrofossil från Hospitalsträdgården 10, Lund, Skåne (A_2022_0035). (p 4957)

Förbehandling av makrofossiler:

1. 1% HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
2. 0.5% NaOH tillsätts (1 h, 60 °C). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

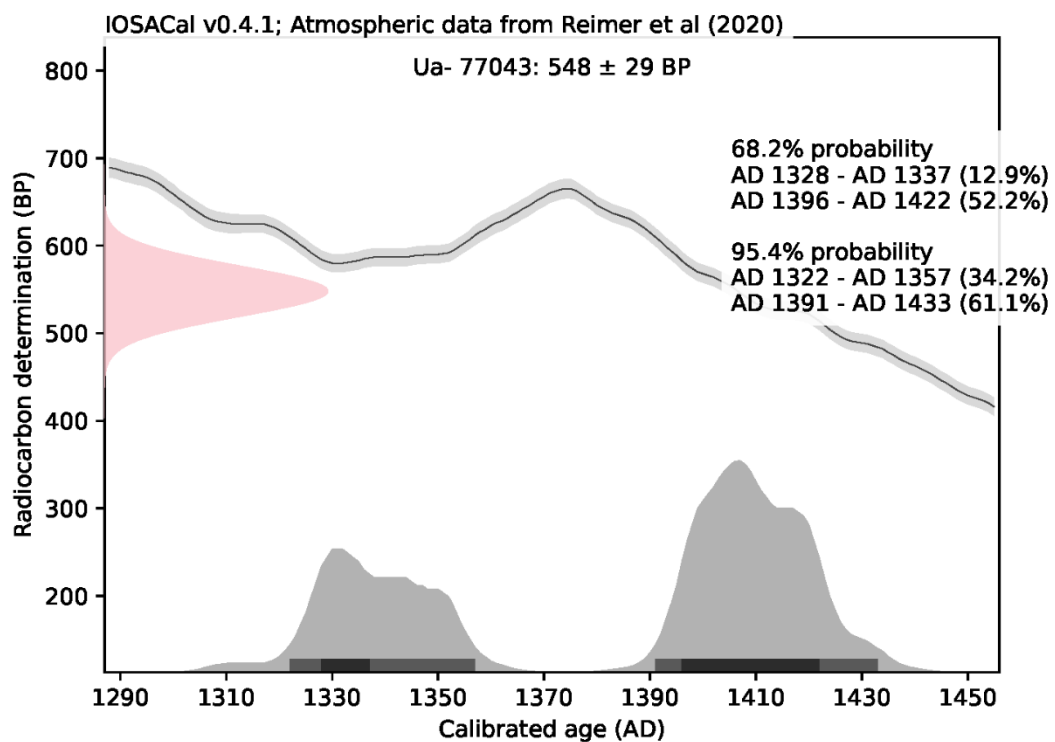
Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰}$ V-PDB	^{14}C ålder BP
Ua-77043	Hospitalsträdgården 10 L8	-24,9	548 ± 29

Med vänliga hälsningar

Maximilian Schmidt
Maximilian Schmidt
2023.02.28
15:12:21 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofner

Kalibreringskurvor

2023

- 2023:1 Innerstaden 2:1 Lund, Bantorget, intill Grand Hotel, RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning och förundersökning år 2017–2018. Aja Guldåker.
- 2023:2 Kv Kulturen 4, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk slutundersökning, schaktningsövervakning och kontroll år 2021. Sebastian Boström.
- 2023:3 Kv Bagaren 6, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning år 2019–2021. Kristoffer Brink.
- 2023:4 Kv Furan 9, Vellinge, Fornlämning RAÄ Vellinge 17:1/L1988:7232. Vellinge bytomt, Vellinge socken och kommun, Skåne län. Arkeologisk undersökning och schaktningsövervakning 2019–2021. Linda Billström, Linnea Lidh och Mattias Karlsson.
- 2023:5 Gylleholmsgatan, Lilla Råby. Fornlämning L1988:5060. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2022. Imelda Bakunic Fridén
- 2023:6 Kv Brunius 18, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning år 2019. Kristoffer Brink.
- 2023:7 Kv Paradis 51, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning. Kristoffer Brink & Aja Guldåker.
- 2023:8 Kv Hospitalsträdgården 10, Lund. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning. Kristoffer Brink.

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen

Telefon: 046-350406

E-post: arkeologi@kulturen.com